

SUPPLEMENT

The Wording Of The Last ברכה Recited After The הפטרה On שבת חול המועד סוכות

The prevailing custom in Ashkenazic communities is to refer to חג סוכות in the last ברכה of the הפטרה recited on שבת חול המועד סוכות and to close the ברכה with the words: מקדש השבת והזמנים. That is not the practice on שבת חול המועד פסח. On that day, no reference is made to חג הפסח in the last ברכה of the הפטרה and the ברכה closes with the words: מקדש השבת and nothing more. Why the difference in practice?

The following is the earliest reference to the practice:

ספר מהרי"ל¹ (מנהגים) סדר תפילות חג הסוכות—אמר מהר"י סג"ל שמה"ר גרשון ז"ל אמר שכתב במנהגים של הר"ר חיים פלטיאל שבשבת ח"ה דסוכות אז המפטיר מזכיר של יום טוב בעל התורה מה שלא צריך בפסח בשבת דחש"מ. ואמר לו הטעם בשם מה"ר וייבש ז"ל, לפי שבשבת ח"ה דסוכות מוציאין ב' ס"ת מה שאין עושין בן כל שאר יומי ח"ה דסוכות דאין מוציאין רק אחת. ובפסח אינן מוציאין בשבת דח"ה יותר מבשאר הימים דמוציאין כל יום ב' ספרי תורות. ומהר"י סג"ל השיב הטעם לפי שסוכות חלוק בקרבן משא"כ בפסח. והיינו נמי טעמא שבסוכות גומרין את ההלל כל תשעה, ובפסח אין גומרין כי אם ב' ימים הראשונים, אלא לפי שחג הסוכות חלוק עם קרבנותיו דמוסף שקרב היום אינו נקרב למחר, אבל חג המצות אין חלוק ככה.

The practice was accepted by the following source but not without raising some doubt as to the validity of the practice:

ספר המנהגים (טירנא)² חג הסוכות—ויפטיר (יחזקאל לח, יה) ביום בא גוג, לפי שלעתיד תהיה מלחמת גוג בתשרי, א"ח. ומברך לקדושה ולמנוחה לששון ולשמחה וכו' וחותרם מקדש השבת ישראל והזמנים. בן הוא בכל המנהגים, וצריך עיון מאי שנא משבת דחול המועד דפסח שאין חותרם בהזמנים.

The רמ"א, Rabbi Moses Isserles adopted the practice. His comments are not found in his notes to the שולחן ערוך but are located in his book, דרכי משה, in which he provides his notes on the טור:

1. Maharil (Rabbi Jacob ben Moses Moellin) was born in Mainz, Germany, ca. 1360, but studied in Austria. He founded a yeshiva in Mainz in 1387 after his father's death, and soon became recognized as the spiritual leader of Ashkenazic Jewry. Maharil died in Worms in 1427.
2. R. Isaac Tyrnau lived in Austria during the fourteenth and fifteenth centuries. He wrote about a book on customs (Sefer Ha-Minhagim), especially those pertaining to prayer and the synagogue. His principal teacher, R. Avraham Klausner, wrote a book by the same title

דרכי משה הקצר אורח חיים סימן תרסג-וכתוב במנהגים (שם עמ' קלה) וחותרם [בהפטרה] בשבת שבחול המועד מקדש השבת וישראל והזמנים וכן הוא בכל המנהגים וצ"ע מאי שנא שבת של חול המועד שבפסח דאין חותמין בהזמנים עכ"ל. ולי נראה דלא קשה מידי דשאני ימי הסוכות דכל אחד יום טוב בפני עצמו הואיל וחלוקים בקרבנותיהם לכן מברכין הזמנים.

The **לבוש** accepts the custom and adds a Kabbalistic basis for following the practice:

לבוש אורח חיים סימן תרסג סעיף ג-ומברך לקדושה ולמנוחה לששון ולשמחה וחותרם מקדש השבת וישראל והזמנים, אף על גב שהפטרה אינה באה בשביל חול המועד אלא בשביל שבת, שהרי אם לא היה שבת לא היה אומרים ההפטרה, מ"מ כיון שענין ההפטרה הוא מענין השייך לחול המועד חותמין גם בהזמנים, ואף על גב דבשבת דחול המועד דפסח אינו חותרם והזמנים, שאני חול המועד דסוכות כיון שגומרין בו ההלל, וכל יום הוא כרגל בפני עצמו כיון שמשנתנין קרבנותיו, חשוב טפי יום טוב מחול המועד דפסח: *הג"ה ועיין לעיל סימן רפ"ד סעיף ב' ובסימן ת"צ סעיף ה': גם לפי הסוד שיש בחג הזה כל יום הוא חג בפני עצמו, ורומז כל יום בסודו למה שירמזו כל ז' ימי הפסח, דהיינו ז' ימי הפסח רומזין לשמטה אחת, וז' ימי הסוכות כל אחד רומזים לשמטה שהם ז', ואחריה יבא שמיני עצרת שרומזו לסוד יובל הגדול והבן, לפיכך מזכירין הזמנים גם בשבת דחול המועד נ"ל.

The **שולחן ערוך** is silent on the issue. That may explain the position of former Chief Sephardic Rabbi Ovadia Yosef as transmitted by his son, Rabbi Yitzchak Yosef, present Chief Sephardic Rabbi of Israel:

ילקוט יוסף קצוש"ע אורח חיים סימן תפז - דיני תפלת ליל פסח-יג. בברכות ההפטרה בשבת חול המועד פסח, יש לחתום "מקדש השבת", ולא יאמר "מקדש השבת וישראל והזמנים", והוא הדין גם לשבת חול המועד של סוכות, שאלמלא שבת אין הפטרה בחול המועד כלל, נמצא שלא באה ההפטרה אלא בגלל השבת, לפיכך חותרם "מקדש השבת". ותו לא מידי. [חזון עובדיה על הלכות פסח עמוד קטז. יחווה דעת ח"א סימן יג].

A similar opinion is voiced by Rabbi Ben-Zion Abba Shaul, z"l, who provides a good overview of the issue:

שו"ת אור לציון³ חלק ג - הערות פרק כד - דיני חול המועד-יא. הרמ"א בסימן ת"צ סעיף ט' כתב לענין שבת שחל בחול המועד, ואין מזכירין בברכת ההפטרה לפסח לא באמצע ולא בחתימה. וראה במג"א בס"ק ז' שבחול המועד סוכות מזכירין של יום טוב, משום שחלוקים במוספין וחמיר טפי. וכ"כ במ"ב ס"ק ט"ז. אולם במאמר מרדכי בסימן תרס"ג אות ג' כתב, שמסתמות דברי מרן משמע שגם בחול המועד סוכות אין מזכירין של יום טוב, שכן ללא

3. R. Ben-Zion Abba Shaul was born in Jerusalem in 1924 to a Persian family. He studied in Yeshivat Porat Yosef under R. Jacob Adas and R. Zadkah Huzin, and R. Ezra Atiya, together with Rabbis Ovadya Yosef, Mordecai Eliyahu, Shabtai Atun, Hayyim David haLevi, and others. After years, he became a lecturer there and eventually rosh yeshiva together with R. Yehuda Zadkah. He died in Jerusalem, 1998.

להבין את התפלה

שבת לא היתה הפטרה בחול המועד, ואין חול המועד גורם הפטרה. וכ"כ בברכ"י בסימן תכ"ה אות ב' שכן נהגו. ואמנם ביפה ללב ח"ב סימן תרס"ג אות ב' כתב, שמנהג איזמיר להזכיר בין באמצע ובין בחתימה, וכתב בכה"ח בסימן ת"צ אות ע"ח שכן מנהג בבל, ושכן מנהג ירושלים בכמה קהילות להזכיר בחול המועד סוכות בין באמצע ובין בחתימה, אף שמשמע שהמנהג הקדום בירושלים היה שלא להזכיר, ע"ש בדבריו. ומכל מקום המנהג כעת בירושלים הוא כמנהג הקדום וכסתמות דברי מרן שלא להזכיר כלל של יום טוב, כיון שרק שבת גרמה ההפטרה, וכן עיקר.

I am not sure that all Sephardim follow the above two opinions. The one Sephardic מחזור for סוכות that I have in my possession, compiled in Livorno, Italy in the late 1800's, provides that on שבת חול המועד סוכות, the last ברכה of the הפטרה should conclude with the same wording as the ברכה recited on the first two days of סוכות.

The wording for the ברכה as found in Yemenite מחזורים seems to forge a compromise between the two positions:

על התורה, ועל העבודה, ועל הנביאים, ועל יום המנוח הזה ועל יום מקרא קודש הזה יום מועד חג הסוכות הזה שנתת לנו ה' א-להינו לקדשה ולמנוחה לכבוד ולתפארת. על הכל אנו מברכים שמך. ברוך אתה ה' מקדש השבת. אמן.

It is a coincidence that we are reviewing this issue at the same time that we learned in the accompanying newsletter of the important role that the ברכות ההפטרה played in the history of Jewish prayer. Perhaps we can borrow from what we learned to pose a challenge to the Ashkenazic practice of reciting the ברכה of מקדש השבת והזמנים as the last ברכה of the הפטרה recited on שבת חול המועד סוכות.

We noted in the newsletter that a link exists between the ברכות ההפטרה, the middle ברכה of עשרה עשרה on שבת and יום טוב and קידוש. In all three the root word: בחר plays an important role. In addition, all three share a common חתימת הברכה except that according to Ashkenazic practice, the חתימת הברכה for the ברכות ההפטרה concludes with מקדש השבת והזמנים on שבת חול המועד סוכות. In doing so, Ashkenazim are matching the חתימת הברכה for the ברכות ההפטרה with the חתימת הברכה of the middle ברכה of עשרה עשרה of מוסף שמונה עשרה and not with the חתימת הברכה of the middle ברכה of עשרה עשרה of שחרית שמונה עשרה of that day. Are they correct in making that link? To answer that question, let us ask why we end the middle ברכה of עשרה עשרה of מקדש השבת והזמנים with the words: שבת חול המועד סוכות מוסף שמונה עשרה. A similar question can be asked concerning מוסף שמונה עשרה when ראש חודש falls on

מקדש השבת וישראל וראשי חדשים with: ברכה middle and we close the שבת. On those days, we modify the חתימת הברכה because we change the theme of the ברכה. No longer is the theme just the קרבן מוסף of שבת. The theme then includes the other מוסף פסח as well. In doing so we do not distinguish between the קרבן מוספים of פסח and סוכות. During both holidays, we change the חתימת הברכה to מקדש השבת והזמנים.

Let us return to the ברכות הפטרה. We need to ask: in what manner have we changed the theme of the last ברכה of the הפטרה on שבת חול המועד סוכות that requires us to modify the חתימת הברכה? Maybe you want to argue that the theme has changed because we mention חג הסוכות in the ברכה. If that be the case, then we should act similarly for שבת חול המועד on שחרית שמונה עשרה. Let us place יעלה ויבוא in the middle ברכה of שבת חול המועד on שחרית שמונה עשרה and change that חתימת הברכה to מקדש השבת והזמנים as well. Moreover, it is fair to ask: what is the relationship between the קרבן מוסף and the הפטרה? The answer is none. That is why we can refer to the קרבן מוסף of ראש חודש in תפלת מוסף of ראש חודש without reading a הפטרה.

It is therefore fair to conclude that noone has yet provided a satisfactory answer to the objection raised by the author of the ספר המנהגים (טירנא), who lived over five hundred years ago.